

SINAI MÜLKİYET KANUNU'NA GÖRE TESCİLSİZ TASARIM HAKKININ KORUNMASINDA ÜÇÜNCÜ KİŞİLERİN İYİNİYETİNİN ETKİSİ

The Effect of Good Faith of Third Parties in Protecting Unregistered Design Rights According to the Industrial Property Law

Dr. Öğr. Gör. Murat CANGÜL *

Öz: SMK m.55 hükmü tasarım kavramını tanımlamıştır. Tescilsiz tasarımlar bakımından da aynı tanımın geçerli olacağı söylenebilmektedir. Zira tescilli tasarım ile tescilsiz tasarımı ayıran temel şekli unsur tescil işlemidir. İlâveten tescilsiz tasarım ile tescilli tasarım hukuki koruma şartları bakımından da birbirinden farklıdır. Bir ürün ya da ürün parçası üzerindeki görünümün tasarım olarak korunabilmesi için öngörülen iki temel şart yenilik ve ayırt ediciliktir. Bu şartları taşıyan tasarımlar SMK'ya göre, tescilli ve tescilsiz olarak korunabilmektedir. Tescilsiz tasarım koruması, tasarımın dünyanın hiçbir yerinde kamuya sunulmamış olması ve ilk kez Türkiye'de kamuya sunulması ile başka bir işleme gerek kalmaksızın kendiliğinden başlar. SMK 59. maddesinin 2. fıkrasının 2. cümlesinde yer alan düzenlemeye göre, "korunan tasarımın kendi tasarımından önce kamuya sunulduğunu makul yollarla bilmesi mümkün olmayan bir tasarımcı tarafından bağimsız olarak yapılan tasarımın koruma kapsamındaki tasarımdan kopyalanmış olduğu kabul edilmez. Tescilsiz tasarım hakkı sahibi iyiniyet karinesinden yararlanan kişinin gerçekten tescilsiz tasarımdan haberdar olduğunu ispat ederse, iyiniyet karinesi bertaraf edilmiş olur. iyiniyetin koruyucu etkisinden yararlanan kişinin tacir olup olmamasına göre bir ayırım yapılması gerekmektedir. Zira tacir olmayan kişinin göstereceği özen ile tacirden beklenen özen derecesi farklılaşmaktadır. Zira bu kişiler için basiretli bir işadama gibi davranma yükümlülüğü de bulunmamaktadır. Tacir olmayan üçüncü kişiler en azından ilgilendikleri sektörlerdeki ürün-tasarımları ve bu sektörlerdeki güncel gelişmeleri makul yollarla bilmesi gereken kişiler olmalıdır. Ancak bu durumun ispatı genellikle çok zordur. Kanaatimizce tacir olmayan üçüncü kişilerin özen yükümlülüğü bakımından TMK m.3/2 hükmünde öngörülen durumun gereklerine göre kendisinden beklenen objektif özen ölçütünün aranması isabetli olacaktır.

Anahtar Kelimeler: Tescilsiz tasarım-iyiniyet-özen-tecavüz-kötüniyet-koruma kapsamı

Abstract: Article 55 of the IPL defines the concept of design. It can be said that the same definition will apply to unregistered designs. Indeed, the main formal element distinguishing a registered design from an unregistered design is the registration procedure. In addition, unregistered designs and registered designs differ from each other in terms of legal protection conditions. Novelty and distinctiveness are the two basic conditions for the appearance of a product or a part of a product to be protected as a design. According to the IPL, designs that meet these conditions can be protected with or without registration. Unregistered design protection starts automatically, without the need for any further action, when the design has not been presented to the public anywhere in the world and is presented to the public for the first time in Turkey. According to the second sentence of the second paragraph of Article 59 of the IPL, "a design independently made by a designer who could not reasonably have known that the protected design had been made available to the public before his own design is not considered to be a copy of the protected design". If the owner of the unregistered design right proves that the person benefiting from the presumption of good faith is actually aware of the unregistered design, the presumption of good faith is eliminated. A distinction should be made according to whether the person who benefits from the protective effect of good faith is a merchant or not. This is because the degree of care to be exercised by a non-merchant differs from the degree of care expected from a Merchant. For these persons, there is no obligation to act as a prudent businessman. Non-merchant third parties should at least be persons who should reasonably know the products and designs in the sectors they are interested in and the current developments in these sectors. However, this situation is generally very difficult to prove. In our opinion, in terms of the duty of care of non-merchant third parties, it would be appropriate to seek the objective measure sought in the obligation to know, which is required by the situation stipulated in Article 3/2 of the TCC.

Keywords: Unregistered design - good faith - care - infringement - bad faith- scope of protection

* Avukat, Ankara Medipol Üniversitesi Hukuk Fakültesi, muratcangul@yahoo.com

ORCID:0000-0002-3246-8762

Makale Geliş Tarihi: 10.01.2025, Makale Kabul Tarihi: 14.03.2025

GİRİŞ

Hukukumuzda tasarımlar, 1995 yılında yürürlüğe giren 554 sayılı Endüstriyel Tasarımların Korunması Hakkında Kanun Hükmünde Kararname¹ ile korunmakta idi. Bu kararname kapsamında ise tescilsiz tasarımlar için herhangi bir koruma şekli öngörülmemiş idi. 554 Sayılı Mülga Kararnamede² tescilsiz tasarım korunması için TTK'daki haksız rekabet hükümleri ve FSEK hükümleri uygulama alanı bulmakta idi. Sanayi ve teknolojiadaki gelişmeler ve hızlı moda endüstrisinin piyasadaki hakimiyetine paralel olarak ürün çeşitliliğinin artışı haliyle tescilsiz tasarımların da artışına sebebiyet vermiştir. Tescil için gereken usullerin her bir ürün bazındaki uzun prosedürleri, bu prosedürler bakımından uzayan süreler, emek ve masraflar özel bir korumayı gerektirmekte idi. Özellikle de hızlı değişen moda sektöründe aylarca süren tescil süreci içerisinde dahi yeni trendlerin ortaya çıkması sonucunda tasarımların tescil edilmesi işlevsiz hale gelebilmektedir. Bu nedenle de moda sektöründe tasarımların tesciline pek gerek duyulmamış, tescilsiz tasarımların korunmasındaki yetersizlikler çeşitli ihtilaflara zemin hazırlamıştır. Böylelikle 6769 Sayılı Sınai Mülkiyet Kanunu ile tescilsiz tasarımların korunması da teminat altına alınmıştır. Tescilsiz tasarım sahiplerinin, kopyalanma ve taklit edilme riskine karşı koruma talep edebilmesi, hem ekonomik hem de yaratıcı süreçlerinin sürekliliği açısından önemli bir role sahiptir.

Tescilsiz tasarıma tecavüz iddiasıyla açılan davalarda SMK m.59/2 hükmü gereği koruma kapsamındaki tescilsiz tasarımdan habersiz olarak yapılan başka bir tasarımın sahibinin, koruma kapsamındaki tescilsiz tasarımın kendi tasarımından önce kamuya sunulduğunu makul yollarla bilmesi mümkün değilse, iyiniyetin koruyucu etkisi nedeniyle sorumluluğu bulunmayacaktır. Bu minvalde çalışmamızda öncelikle tescilsiz tasarım kavramı, tescilsiz tasarımın koruma kapsamı ve tescilsiz tasarım hakkına tecavüz iddiası ile açılan davalarda tescilsiz tasarımı kopyaladığı iddia edilen kişinin hangi şartlar altında iyiniyetin koruyucu etkisinden yararlanacağı incelenecektir.

I-TESCİLSİZ TASARIM HAKKININ KORUMA KAPSAMI

2024/2822 sayılı Avrupa Parlamentosu ve Konsey Tüzüğü'nün ("AB Tasarım Tüzüğü")³ kapsamında tescilsiz tasarım korumasına yer verilerek,

¹ Endüstriyel Tasarımların Korunması Hakkında Kanun Hükmünde Kararname çıkartılması 08.06.1995 tarihli ve 4113 sayılı Kanunun verdiği yetkiye dayanarak Bakanlar Kurulunca 24.06.1995 tarihinde kararlaştırılmıştır. 554 sayılı KHK, 27.06.1995 tarih ve 22326 sayılı Resmi Gazete'de yayınlanarak yürürlüğe girmiştir.

² 554 Sayılı Mülga KHK m.1 hükmünde" Bu Kanun Hükmünde Kararnamenin amacı, bu Kanun Hükmünde Kararname hükümlerine uygun tasarımların korunmasını, rekabet ortamının oluşturulmasını ve sanayinin gelişmesini sağlamaktır. Bu Kanun Hükmünde Kararname tescilli tasarımların korunması ile ilgili esasları, kuralları ve şartları kapsar. Tescilsiz tasarımlar genel hükümlere tabidir. düzenlemesi bulunmakta idi. Ancak 6769 Sayılı SMK'da böyle bir hüküm yer almamaktadır.

³ https://eur-lex.europa.eu/legal-content/EN/TXT/HTML/?uri=OJ:L_202402822#ntr3-L_202402822EN.000101-E0003, 20.03.2025 tarihli erişim. 050.1.2002 tarihinde yayınlanan 01.04.2003 tarihinde yürürlüğe giren Avrupa Topluluğu Konsey Tüzüğü (EC 6/2002) 1 Mayıs 2025 tarihinden itibaren yürürlükten kaldırılarak 23.10.2024 tarihinde kabul edilen 2024/2822 sayılı Avrupa Parlamentosu ve Konsey Tüzüğü ("AB Tasarım Tüzüğü")yürürlüğe girecektir.

m.19/4 hükmü ile “Tescilsiz bir AB tasarımının sahibi, yalnızca itiraz edilen kullanımın korunan tasarımın kopyalanmasından kaynaklanması halinde, 1 ve 2 numaralı paragraflarda sözü edilen eylemleri önleme hakkına sahiptir. İlk alt bentte atıfta bulunulan ihtilaflı kullanım, eğer söz konusu kullanım, tasarım sahibinin kamuya bulunduğu tasarıma aşina olmadığı makul şekilde düşünülebilecek bir tasarımcı tarafından bağımsız bir yaratım sonucu ortaya çıkmışsa, tescilsiz AB tasarımının kopyalanmasından kaynaklanmış sayılmaz. Hükümde tescilli tasarımın sağladığı haklar olan m.1 hükmü (Tescilli bir AB tasarımı, sahibine onu kullanma ve sahibinin izni olmayan üçüncü kişilerin onu kullanmasını engelleme konusunda münhasır hak verir) ve m.2 hükmüne (Aşağıdakiler özellikle 1. paragraf uyarınca yasaklanabilir: tasarımın yer aldığı veya uygulandığı bir ürünün üretilmesi, sunulması, piyasaya arz edilmesi veya kullanılması, sözü edilen bir ürünün ithalatı veya ihracatı, stoklanması, sözü edilen bir ürünün yapılabilmesini sağlamak amacıyla tasarımı kaydeden herhangi bir ortam veya yazılımın oluşturulması, indirilmesi, kopyalanması ve başkalarıyla paylaşılması veya dağıtılması.) atıf yapılarak koruma kapsamı belirlenmiştir. Yeni düzenleme, Avrupa Topluluğu Konsey Tüzüğü (EC 6/2002) m.19/2 hükmü ile paraleldir⁴.

Sınai Mülkiyet Kanunu'nun 59. maddesi, tasarımların koruma kapsamını belirleyen merkezi bir düzenleme niteliği taşımaktadır. Madde hem tescilli hem de tescilsiz tasarımların koruma kapsamı ve sınırlarını düzenlemiştir.

Tescilsiz tasarım koruması, tescilli tasarıma göre sınırlı niteliktedir. Buna göre, tescilli tasarım hakkı, sahibine, üçüncü kişilerin SMK m. 59/1 hükmünde belirtilen fiillerini engelleme hakkı vermesine karşın, tescilsiz tasarım, sahibine SMK m.59/1 hükmünde belirtilen fiilleri engelleme hakkını sadece korunan tasarımın aynısının veya genel izlenim itibarıyla ayırt edilemeyecek kadar benzerinin kopyalanarak (taklit edilmesi) alınması halinde verir.

SMK m.59/2 hükmü “ Tescilsiz tasarım, sahibine birinci fıkrada belirtilen fiilleri engelleme hakkını sadece korunan tasarımın aynısının veya genel izlenim itibarıyla ayırt edilemeyecek kadar benzerinin kopyalanarak alınması hâlinde verir. Korunan tasarımın kendi tasarımından önce kamuya sunulduğunu makul yollarla bilmesi mümkün olmayan bir tasarımcı tarafından bağımsız olarak yapılan tasarımın koruma kapsamındaki tasarımdan kopyalanmış olduğu kabul edilmez.” olarak düzenlenmiştir. Hükümün tescilsiz tasarımlar bakımından korumayı daralttığı görülmektedir. Hüküm, tescilsiz tasarım korumasında kopyalama ve bağımsız yaratım arasındaki çizgiyi belirlemekte önemli bir rol oynamaktadır Bu hüküm, iyi niyetli olarak bağımsız bir tasarım meydana getiren üçüncü kişileri korumayı amaçlamaktadır. Tasarımın bağımsız olarak oluşturulmuş olması, korunan tescilsiz tasarımla aynı veya taklit olmaması esasına dayanmaktadır

⁴ <https://eur-lex.europa.eu/legal-content/EN/ALL/?uri=celex%3A32002R0006>, (EC 6/2002 sayılı Tüzük m.19/2 hükmüne göre Tescilli bir Topluluk tasarımı, sahibine onu kullanma ve onun izni olmayan herhangi bir üçüncü şahsın onu kullanmasını engelleme konusunda münhasır hak verir. Yukarıda belirtilen kullanım, özellikle, tasarımın dahil edildiği veya uygulandığı bir ürünün yapımını, teklifini, piyasaya sürülmesini, ithalini, ihraç edilmesini veya kullanılmasını veya bu tür bir ürünün bu amaçlar için stoklanmasını kapsar. Ancak tescilsiz bir Topluluk tasarımı, sahibine, yalnızca itiraz edilen kullanımın korunan tasarımın kopyalanmasından kaynaklanması halinde, 1. paragrafta sözü edilen eylemleri önleme hakkı verir. Tartışmalı kullanım, tasarıma aşina olmadığı makul olarak düşünülebilecek bir tasarımcının bağımsız bir yaratıcı çalışmasının sonucu ortaya çıkmışsa, korunan tasarımın kopyalanmasından kaynaklanmış sayılmaz.

Kopyalama kavramı her ne kadar kelime anlamıyla, basılı bir malzemeyi tıpkıbasım yöntemiyle aynen çoğaltma anlamına⁵ gelmekte ise de bu kavram yasa metninde “tasarımın aynısının veya genel izlenim itibarıyla ayırt edilemeyecek kadar benzerinin” ifadesi ile birlikte kullanıldığından birebir kopyalamanın kastedilmediği, bu nedenle kopyalama yerine “*taklit*” kelimesinin kullanılmasının daha uygun olacağı ifade edilmiştir⁶.

Tescilsiz tasarımlarda hak sahibi, sadece tasarımın üçüncü kişilerce aynısının üretilmesini veya taklit edilmesini önleyebilir. Bu halde hak sahibinin, sonraki tasarımın, kendi tasarımına benzediğini ispat etmesi yetmez; ayrıca sonraki tasarımın, kendi tasarımından taklit edildiğini de ispatlaması gerekir. Burada bahsi geçen koruma tescilli tasarım korumasına göre oldukça dardır. Oysa inhisari yetki veren tescilli bir tasarımda, aynısı veya küçük farklılıklardan dolayı aynı sayılan sonraki tasarım ile bu benzerliğin ispatlanması gerekli ve yeterli olup, tescilli tasarım sahibinin, sonraki tasarımın, kendi tasarımından kopyalandığını ya da taklit edildiğini ispatlaması gerekmez. Özetle, sonraki tasarım sahibinin, önceki tasarımdan tamamen habersiz olarak geliştirilmiş bir tasarımı kullanması da tescilli tasarım hakkına tecavüz sayılmakta⁷iken tescilsiz tasarımdan haberi olmayan iyi niyetli kişinin bağımsız olarak yaptığı tasarımın kopya olduğu kabul edilemeyeceğinden, bu durumda tasarıma tecavüz de oluşmayacaktır⁸.

Doktrinde 554 Sayılı Mülga KHK’nın yürürlükte olduğu dönemde, tescilsiz tasarımlarda rakiplerin, piyasaya sunulan tasarımları öğrenme ihtimalinin, tescilli tasarımlara oranla daha düşük olduğu ve bu durumu dikkate alan kanun koyucunun, tescilsiz tasarımlarda tecavüz eyleminin gerçekleşmesi için üçüncü kişinin kusurunun varlığını aramakta olduğu ifade edilmiştir⁹.

Sınai Mülkiyet Kanunu yürürlüğe girdikten sonra Kanun’un m.59/2 hükmün gerekçesinde tescilsiz tasarım hakkına tecavüz halinde kötüniyetin aranacağını belirtilmiş olmasının¹⁰ dikkat çekici olduğu, Tasarım Tüzüğü’nün

⁵ Bkz. TDK Sözlüğü için <https://sozluk.gov.tr/>, 20.03.2025 tarihli erişim

⁶ Feyzan Hayal Şehirli Çelik, “Sınai Mülkiyet Kanununun Tasarım Hukukuna Getirdiği Temel Yenilikler,” In 6769 Sayılı Sınai Mülkiyet Kanunu Sempozyumu (9-10 Mart 2017), Banka ve Ticaret Hukuku Araştırma Enstitüsü, Ankara, 2017, pp.255-302., s.292.

⁷ Cahit Suluk ve Özlem Erzurumluoğlu Er, “Türkiye’de Tescil Sistemine Yönelik Bir Değerlendirme”, 2012, Ankara Barosu Erzurumluoğlu Armağanı, ss. 719-737, s.730; Hayri Bozgeyik ve Sefa Er, “Tasarımlar İçin Kümülatif Koruma”, C.5, S.1, 2019, Ticaret ve Fikri Mülkiyet Hukuku Dergisi, ss.19-38, s.22-23.

⁸ Abdurrahman Hamza Tüzgen, Tescilsiz Tasarımların Hukukten Korunması, 1.Bası, Oniki Levha Yayıncılık, İstanbul, 2023, s. 112-113; Ebru Ceren Cavit, Tasarım Hakkına Tecavüz ve Hukuki Sonuçları, Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, İstanbul, 2021, s.32.

⁹ İsmail Fidan, Tescilsiz Tasarımların Korunması, Ankara Üni.Sosyal Bilimler Enstitüsü, Yayınlanmamış Doktora Tezi, Ankara, 2011, s.162.

¹⁰ SMK m.59/2 hükmü gerekçesi :*Tescilsiz tasarımlar için sağlanan haklar tescilli tasarım hakkına göre daha sınırlı kalmaktadır. Tescilsiz tasarım hakkı tekel hakkı olmayıp, sadece tasarımın kopyalanmasını önleyici bir hak sağlamaktadır. Tescilli tasarımdan farklı olarak, tescilsiz tasarım hakkının kullanılabilmesi için ihlal durumunda kötüniyetin varlığı şarttır. Tescilsiz tasarım hakkının varlığından haberdar olamayacak kişilere karşı bu hakkın kullanılması da mümkün olmayacaktır. Dolayısıyla tescilsiz tasarım hakkından haberdar olmayan kişinin, bu tasarımdan bağımsız olarak bir tasarım geliştirmesi durumunda kopyalama sayılmayacağı, yani bu kişilere karşı hakkın kullanılmayacağı madde ile düzenlenmiştir Bkz.*

önceki taslaklarında kopyalamanın varlığının kabul edilebilmesi için bir şart olarak kötünîyetin varlığına yer verildiği, buna karşılık Ekim 1999'da Konsey Çalışma Grubunda Ekonomik ve Sosyal Komite ve Avrupa Parlamentosu'nun görüşleri doğrultusunda kötünîyet ifadesinin tüzükten çıkarıldığı, bunun yerine "tasarımının önce kamuya sunulduğunu makul yollarla bilinmemesine" ilişkin düzenlemenin getirildiği, ihlalde kötünîyetin aranmaması gerektiği, kötünîyetin kusurun tespit edilmesi bakımından uygun bir kurum olmadığı ileri sürülmüştür¹¹. Bir başka görüşe göre ise tescilsiz tasarımlara tecavüz durumunda kötü niyetin varlığı aranacaktır¹². Kanaatimizce de her ne kadar madde metninde kötünîyet ifadesi yer almasa da, hem madde gerekçesinde "kötünîyet" ifadesinin geçmesi hem de SMK m.59/2 hükmünde yer alan "tasarımın kendi tasarımıyla önce kamuya sunulduğunu makul yollarla bilmesinin mümkün olmaması" ifadesinden tecavüz durumunda üçüncü kişinin iyiniyetli olmadığının ispatlanması gerekeceğine işaret edilmektedir. İspatı ise tescilsiz tasarım sahibi gerçekleştirecektir.

Tescilsiz tasarım koruması, tasarımın dünyanın hiçbir yerinde kamuya sunulmamış olması ve ilk kez Türkiye'de kamuya sunulması ile başka bir işleme gerek kalmaksızın kendiliğinden başlar¹³. İlk kez yurt dışında kamuya sunulan tasarımlar ise tescilsiz tasarım korumasından yararlanamaz. Tasarım hakkı sahibi bir tescilsiz tasarımı kamuya sunduktan sonra on iki ay içinde tescili için başvurarak bu korumayı tescilli tasarım korumasına çevirebilir.

Yargıtay 11.Hukuk Dairesi bir kararında "...tescilsiz tasarımın, sahibine tecavüz teşkil eden fiilleri engelleme hakkını sadece korunan tasarımın aynısının veya genel izlenim itibarıyla ayırt edilemeyecek kadar benzerinin kopyalanarak alınması halinde verdiği, korunan tasarımın kendi tasarımıyla önce kamuya sunulduğunu makul yollarla bilmesi mümkün olmayan bir tasarımcı tarafından bağımsız olarak yapılan tasarımın koruma kapsamındaki tasarımdan kopyalanmış olduğunun kabul edilemeyeceği, huzurdaki davada tecavüzün varlığından söz edebilmek için öncelikle davalı karşı davacının bu tasarımı kopyalaması ve anılan tasarımın 10 Ocak 2017'den sonra kamuya sunulması gerektiği, somut olayda; Konya 3. Asliye Hukuk Mahkemesi'nin 2019/63 D.İş sayılı dosyası ile davalı-karşı davacı işyerinde yapılan delil tespiti işlemi neticesinde tespit edilen ürün ile davacı-karşı davalıya ait 2018/02539/15 sayılı tasarım karşılaştırıldığında; manşet ve kol büzgüsü bakımından farklılık olduğu, bu farklılığın tasarıma kimlik kazandıran pilili yapı karşısında ufak ayrıntıda kaldığı, dolayısıyla davalı-karşı davacı tasarımı ile 2018 02539/15 sayılı tasarımın bilgilenmiş kullanıcı

<https://cdn.tbmm.gov.tr/KKBSPublicFile/D26/Y1/T1/31bc-4163-b57b-7ba13 cff33a3.pdf>, 21.12.2024 tarihli erişim. WebOnergeMetni/7986ed70-

¹¹ Selin Özden Merhacı, Avrupa Birliği Düzenlemeleri ve Sınai Mülkiyet Kanunu'nda Tasarımların Hükümsüzlüğü, 1.Bası, Seçkin Yayıncılık, Ankara, 2023, s.55-56.

¹² Cahit Suluk ve Zeynep Dumlupınar Balçık, Fikri Mülkiyet Hukuku Mevzuatı, 1. Baskı, Seçkin Yayıncılık, Ankara, 2018 s.39; Ömer Faruk Kuntoğlu, Tasarım Hukukunda Önceki Kullanımdan Doğan Hak", Y.15, S. 60, 2024, Türkiye Adalet Akademisi Dergisi, ss.511-536, s.517; Özge Özşahin, Sınai Mülkiyet Kanunu El Kitabı, 10.Bası, Seçkin Yayıncılık Ankara, 2017, s.121; Merve Sert, Sınai Mülkiyet Kanunu'na Göre Tescilsiz Tasarımların Korunması, Hasan Kalyoncu Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, Gaziantep, 2019, s.83; Tüzgen, s.112.

¹³ Şeyma Yurduseven, "6769 Sayılı Sınai Mülkiyet Kanunu İle Türk Tasarım Hukukunda Yeni Dönem", Y.8, S.31, Türkiye Adalet Akademisi Dergisi, ss.669-689s. 678: Bozgeyik/Er, s.23.

üzerinde yarattığı genel izlenimin aynı olduğu, manşet ve kol büzgüsü bakımından bulunan farklılıklar nedeniyle, davalı-karşı davacının, davacı-karşı davalıya ait tasarımı kopyaladığından söz edilemeyeceği, ayrıca, davalı-karşı davacı tarafından sunulan internet sayfalarındaki ürünün yayınlanma tarihinin 2015 ve 2016 olarak görüldüğü, sitelerde yer alan ürünlerin 2018/02539/15 sayılı ile tescilli tasarımıyla aynı görünümde olduğu, 6769 sayılı Kanun'un 192 nci maddesinin birinci fıkrasının (c) bendi dikkate alındığında da; davacı-karşı davalı tasarımının tescilsiz tasarım olarak korumaya konu olamayacağı gerekçesiyle asıl davanın reddine, karşı davanın kabulü ile dava konusu 2018/02539/15 no.lu tasarımın hükümsüzlüğüne dair verilen kararı onamıştır¹⁴.

II-TESCİLSİZ TASARIM HAKKINA TECAVÜZ

Tescilsiz tasarım sahibinin tasarım üzerindeki münhasır hakkı yalnızca tasarımın kopyalanmasını önlemeye yöneliktir¹⁵. Tasarım hakkına tecavüz, tasarım sahibinin rızası olmaksızın yasada belirtilen fiillerden birinin işlenmesiyle tasarıma yapılan müdahale demektir.

Tasarımdan doğan hakların kapsamını belirten SMK m. 59/1 hükmü ile tasarımdan doğan hakların münhasıran tasarım sahibine ait olduğu belirtildikten sonra üçüncü kişiler tarafından tasarım sahibinin izni bulunmadan koruma kapsamındaki tasarım veya tasarımın uygulandığı ürünü üretemeyeceği, piyasaya sunamayacağı, satamayacağı, ithal edemeyeceği, ticari amaçlı kullanamayacağı veya bu amaçlarla elde bulunduramayacağı ya da bu tasarım veya tasarımın uygulandığı ürünle ilgili sözleşme yapmak için öneride bulunamayacağı, şeklindeki ifadesiyle tasarım hakkına tecavüz oluşturacak fiiller sayılmıştır. Maddenin 2.fıkrasında ise tescilsiz tasarım, sahibine birinci fıkra da belirtilen fiilleri engelleme hakkını sadece korunan tasarımın aynısının veya genel izlenim itibarıyla ayırt edilemeyecek kadar benzerinin kopyalanarak alınması hâlinde verebileceği belirtilmiştir.

SMK m.81/1 hükmünde belirtilen fiiller ise tasarım hakkına tecavüz sayılmaktadır: *a) Tasarım sahibinin izni olmaksızın bu Kanun hükümlerine göre koruma kapsamındaki bir tasarımın kullanıldığı veya uygulandığı ürünün aynısını veya genel izlenim itibarıyla ayırt edilemeyecek kadar benzerini üretmek, piyasaya sunmak, satmak, sözleşme yapmak için öneride bulunmak, ticari amaçla kullanmak veya bu amaçlarla bulundurmak, başka bir şekilde ticaret alanına çıkarmak, ithal işlemine tabi tutmak. b) Tasarım sahibi tarafından lisans yoluyla verilmiş hakları izinsiz genişletmek veya bu hakları üçüncü kişilere devretmek. c) Tasarım hakkını gasp etmek.*

SMK m.81/4 hükmüne göre ise tescilsiz tasarımlar SMK m. 57 hükmüne¹⁶ göre kamuya sunulduğu takdirde, hak sahibi, tasarım hakkına yönelik ihlallerden dolayı dava açmaya yetkilidir.

¹⁴ Yargıtay 11. HD, E: 2023/1491, K:2024/4725, T: 05.06.2024 (www.karararama.yargitay.gov.tr).

¹⁵ Ünal Tekinalp, "Sınai Mülkiyet Kanunu'nun Öne Çıkan Yenilikleri", Ankara, Sözkese Matbaacılık, 6769 Sayılı Sınai Mülkiyet Kanunu Sempozyumu, der. Feyzan Hayal Şehirali Çelik, ss.5-84, s.40.

¹⁶ SMK m. 57- (1) Kamuya sunma; sergileme, satış gibi yollarla piyasaya sürme, kullanma, tarif, yayım, tanıtım veya benzer amaçlı faaliyetleri kapsar. Tasarımın gizlilik şartıyla üçüncü bir kişiye açıklanması kamuya sunma sayılmaz. (2) Koruma talep edilen bir tasarım, başvuru tarihinden veya rüçhan talebi varsa rüçhan tarihinden önceki on iki ay içinde tasarımcı veya halefi ya da bu kişilerin izni ile üçüncü bir kişi tarafından veya

III- TESCİLSİZ TASARIM HAKKINA TECAVÜZ İDDİASINA KARŞI ÜÇÜNCÜ KİŞİLERCE İYİNİYET KARİNESİNE DAYANILMASI

SMK m.149/1 hükmüne göre (1) Sınai mülkiyet hakkı tecavüze uğrayan hak sahibi, mahkemeden aşağıdaki taleplerde bulunabilir: a) *Fiilin tecavüz olup olmadığının tespiti.* b) *Muhtemel tecavüzün önlenmesi.* c) *Tecavüz fiillerinin durdurulması.* ç) *Tecavüzün kaldırılması ile maddi ve manevi zararın tazmini* d) *Tecavüz oluşturan veya cezayı gerektiren ürünler ile bunların üretiminde münhasıran kullanılan cihaz, makine gibi araçlara, tecavüze konu ürünler dışındaki diğer ürünlerin üretimini engellemeyecek şekilde elkonulması.* e) (d) bendi uyarınca elkonulan ürün, cihaz ve makineler üzerinde kendisine mülkiyet hakkının tanınması. f) *Tecavüzün devamını önlemek üzere tedbirlerin alınması, özellikle masraflar tecavüz edene ait olmak üzere (d) bendine göre elkonulan ürünler ile cihaz ve makine gibi araçların şekillerinin değiştirilmesi, üzerlerindeki markaların silinmesi veya sınai mülkiyet haklarına tecavüzün önlenmesi için kaçınılmaz ise imhası.* g) *Haklı bir sebebin veya menfaatinin bulunması hâlinde, masrafları karşı tarafa ait olmak üzere kesinleşmiş kararın günlük gazete veya benzeri vasıtalarla tamamen veya özet olarak ilan edilmesi veya ilgililere tebliğ edilmesi*

Bu bağlamda tescilsiz tasarım sahibi, hakkına yönelen bir tecavüz nedeniyle tasarımının aynısının ya da ayırt edilemeyecek derecede benzerlik durumu nedeniyle kopyalandığını düşünüyorsa SMK m.149/1 hükmünde yer alan davaları açabilecektir. Bu tür bir dava ile karşılaşan üçüncü kişiler şayet iyiniyetli iseler SMK m.59/2 hükmü ile kendilerine tanınan karineyi, başka bir deyişle korunan tescilsiz tasarımdan haberdar olmadıklarını ileri sürerek iyiniyetin koruyucu etkisinden yararlanırlar.

ABAD, “İngiltere menşei Karren Millen Fashions Ltd. Şirketinin, İrlanda’da tescilsiz satışa sunduğu, siyah triko üst, mavi ve kahverengi gömlek tasarımlarının, İrlanda’da mağazası bulunan Dunnes Stores şirketi tarafından kopyalanarak satışa sunulması üzerine açılan davada davalı Dunnes Stores, dava konusu tasarımları kopyaladığını inkâr etmemesi, ancak Karren Millen firmasının tasarımlarının ayırt edici nitelikte olmadığını ve bu bağlamda davacı tarafın ayırt ediciliğin ispatlamak zorunda olduğunu belirtmesine rağmen. Yerel mahkemede ve İrlanda Temyiz Mahkemesi’nde kararın davacı lehine verilmesi üzerine, hızlı değişen moda sektöründe tescilsiz tasarımların korunabileceği ve davacının tasarımının davalı tarafından kopyalandığına hükmederek davacı lehine karar vermiştir.¹⁷

A-GENEL OLARAK İYİNİYET KARİNESİ

TMK’nın m.3 hükmünde “İyiniyet” ilkesi öngörülmüştür. Madde, “Kanunun iyiniyete hukukî bir sonuç bağladığı durumlarda, asıl olan iyiniyetin varlığıdır. Ancak, durumun gereklerine göre kendisinden beklenen özeni göstermeyen kimse iyiniyet iddiasında bulunamaz.” hükmünü içermektedir¹⁸. Bu hüküm ile herkesin iyiniyetli

tasarımcı ya da halefleri ile olan ilişkinin kötüye kullanımı sonucu kamuya sunulması hâlinde bu açıklama tasarımın yeniliğini ve ayırt edici niteliğini etkilemez.

¹⁷ <http://curia.europa.eu/juris/document/document.jsf?text=&docid=153817&pageIndex=0&doclang=EN& mo de=1st&dir= &occ= first&part=1&cid=9285041>, 20.03.2025 tarihli erişim.

¹⁸ 743 sayılı (eski) Türk Kanunu Medenisi m. 3 ise “Bir hakkın doğumu için kanunen hüsnü niyet şart kılınan hallerde asıl olan, onun vücududur. Ancak, icabı hale göre kendisinden beklenen

olduğu kabul edilmiştir. Böylelikle de iyiniyet bir karine¹⁹ vasfı kazanmıştır. Hükümde belirtildiği üzere, bir kişinin iyiniyet iddiasında bulunabilmesi için üzerine düşen dikkat ve özen yükümlülüğünü yerine getirmesi kendisinden beklenir²⁰. Bununla beraber iyiniyetin hüküm ifade edebilmesi için hukuk düzeninin somut olay bazında iyiniyetin korunacağını öngörmesi de gerekmektedir²¹.

Hukumumuzda iyiniyet, bir hakkın geçerli olarak kazanılmasını engelleyen bir hususun hakkı kazanacak olan kimse tarafından mazur görülebilir bilinmeme hali olarak tanımlanmaktadır²². Daha geniş kapsamlı bir tanım olarak iyiniyet, bir sorumluluğa yol açan veya bir hakkın kapsamını daraltan ya da hukukî bir sonucun gerçekleşmesine veya bir hakkın kazanılmasına engel olan bir durumu, kişinin kendi kusuru olmaksızın bilmemesidir²³. TMK m. 3/1 hükmü gereği asıl olan iyiniyetin varlığı olduğuna göre iyiniyetin koruyucu etkisinden faydalanacak olan kişi kural olarak kendi iyiniyetini ispat etmek zorunda değildir

Hukuki korumadan faydalanacak kişinin iyiniyetli olmadığını ispat etmek, iyiniyetin korunmaması durumundan yarar sağlayacak olan tarafa düşmektedir. İyiniyetin koruyucu etkisinden yararlanacak kişinin gereken özeni göstermesi halinde söz konusu engeli öğrenebileceğinin ispat edilmesi gerekir. Eğer bu

ihitimamı sarfetmiyen kimse hüsnü niyet iddiasında bulunamaz.” şeklinde düzenlenmişti. 4721 Sayılı TMK ise mehaz İsviçre Medeni Kanunu’na uygun olarak m. 2’de “*Dürüst davranma*” başlığı ile hakların kullanılması ve borçların ifasında geçerli dürüstlük kuralına yer vermiş, m. 3’de ise “*İyiniyet*” kavramını ayrı olarak kullanarak hakların kazanılmasında söz konusu olan iyiniyet ilkesini genel ilke olarak hükme bağlamıştır.

¹⁹ Karine, mevcut ve varlığı bilinen olumlu veya olumsuz bir durumdan diğer bir durumun varlığı ya da yokluğu sonucunun çıkarılmasına olanak sağlayan bir kuraldır. Kanunen iyiniyet aranan durumlarda iyiniyetin kural olarak var kabul edilmesine iyiniyet karinesi adı verilmektedir. Böyle karinelere sözde karine denilmektedir. Bkz. Seyfullah Edis, Medeni Hukuka Giriş ve Başlangıç Hükümleri, 4.Bası, Ankara Üniversitesi Hukuk Fakültesi Döner Sermaye İşletmesi Yayınları No. 10, Ankara,1989, s.282; İyiniyetin teknik anlamda bir karine olmadığı, yasa dolayısıyla karine olarak kabul edildiği hakkında bkz. Bilge Umar, Hususi Hukukta İspat Yükü, 1.Bası, Kazancı Yayınları, İstanbul, 1968, s.110 vd; TMK m. 3’ün düzenlediği karinenin gerçek bir karine değil sözde karine olduğu, bu kuralın bir ispat yükü kuralı olduğu hakkında bkz. Hakan Pekcanitez, Oğuz Atalay ve Muhammet Özkes, Medeni Usul Hukuku,14. bası, Yetkin Yayınları, Ankara, 2013 s. 661; Yavuz Alangoya, Kamil Yıldırım ve Nevhis Deren-Yıldırım, Medeni Usul Hukuku Esasları, 5.Bası, Beta Yayıncılık, İstanbul,2009, s.315.

²⁰ Jale Akipek, Turgut Akıntürk ve Derya Ateş Karaman, Türk Medeni Hukuku Kişiler Hukuku, 13. Baskı, C.1., Beta Yayınevi, İstanbul, 2016, s. 151; Mehmet Ayan, Medeni Hukuka Giriş, 2.Bası, Mimoza Yayınevi, Konya 2009,s.136.

²¹ Seyfullah Edis, “Türk Medeni Hukukunda İyiniyet”, H. C. Oğuzoğlu’na Armağan-AÜHF Yayınları, Ankara,1972, , ss.135-166, s.148; Ali Erten, “İyiniyetin Korunmadığı Hukuki Durumlar”, H.C. Oğuzoğlu’na Armağan -AÜHF Yayınları, Ankara, 1972, ss.179-212, s.180.

²² Jale Akipek, “Sübjektif Hüsnüniyetin Mahiyeti ve Hükümleri”, C. 14, S. 1, AÜHFD, Ankara, 1957, s. 63; Turgut Akıntürk, Medeni Hukuk, 11. Bası, Beta Yayıncılık, İstanbul, 2005, s.79-80; Gökhan Antalya ve Murat Topuz, Medeni Hukuk I Giriş Temel Kavramlar Başlangıç Hükümleri, 3. Baskı, Legal Yayıncılık, Ankara,2019,s.455; Bilge Öztan, Medeni Hukukun Temel Kavramları, 27. Bası, Turhan Kitabevi, Ankara 2008, s.174.

²³ Selahattin Sulhi Tekinay, Medeni Hukuka Giriş Dersleri, 1.Bası, Fakülteler Matbaası, İstanbul,1970,s.135; Aytekin Ataay, Medeni Hukukun Genel Teorisi, 1.Bası, Fakülteler Matbaası, İstanbul, 1971.s. 337; Erten, s.181.

husus ispat edilirse gereken özeni göstermemiş taraf iyiniyetli sayılamayacaktır. Bu husus TMK m. 3/2' de “*Ancak durumun gereklerine göre kendisinden beklenen özeni göstermeyen kimse iyiniyet iddiasında bulunamaz*” şeklinde ifade edilmiştir²⁴.

Durumun gereklerine göre beklenen objektif özen ölçütünün tespitinde normal, ortalama zekâ seviyesine sahip, makul bir insanın benzer olaylarda gösterebileceği dikkat ve özen dikkate alınmaktadır²⁵. Bu bağlamda “kötüniyetli” kişi, bir hakkın kazanılması veya hukuki bir sonucun ortaya çıkması bakımından bir engeli, bir eksikliği veya benzeri bir olguyu bilen ya da bilebilecek durumda olan kişi şeklinde düşünülebilir.

Kötüniyet iddiasında olan ve bu iddiasını ispat külfeti üzerine düşen kimse, iyiniyet karinesini, korumadan yararlanacak kişinin engel veya eksikliği bildiğini delillendirmek suretiyle çürütebileceği gibi, durumun gerektirdiği özenin gösterilmemiş olduğunu ispatlamak yoluyla da çürütebilecektir²⁶.

B-TECAVÜZ İDDİASI KARŞISINDA ÜÇÜNCÜ KİŞİLERCE SMK m.59/2 HÜKMÜNE GÖRE İYİNİYET KARİNESİNİN İLERİ SÜRÜLMESİ

Tescilsiz tasarım hakkı sahibi tarafından tecavüz iddiasıyla üçüncü kişiye tecavüzden kaynaklanan davaların açılması durumunda üçüncü kişi SMK m.59/2 hükmüne göre iyiniyetli olduğunu ileri sürerse tescilsiz tasarım hakkı sahibi bu iddiayı çürütmek için bu kişinin iyi niyetli olmadığını ispatlama külfeti altında olacaktır. İyiniyet iddiası, bir tasarımın ihlaline karşı savunma argümanı olarak ortaya çıkar.

İyiniyetli olduğuna dayanarak koruma isteyen kimsenin, iyiniyetli olmadığı iddiası bir defa değil itiraz teşkil ettiğinden, iddia ve savunmanın genişletilmesi yasasına tabi olmaksızın, karşı tarafça yargılamanın her safhasında ileri sürülebilir²⁷.

Üçüncü kişinin buradaki iyiniyeti, kendi tasarımını korunan tescilsiz tasarımdan habersiz olarak kendisinin oluşturduğu ve davacının tasarımını kopyalamadığına yöneliktir. Üçüncü kişi burada bağımsız bir tasarım meydana getirdiğine yönelik bir iddiası mevcuttur.

²⁴ Kemal Oğuzman ve Nami Barlas, Medeni Hukuk, 24.Bası, Vedat Kitapçılık, İstanbul,2018, s.259

²⁵ Edis, Başlangıç Hükümleri, s.269; Hıfzı Veldet Velidedeoğlu, Türk Medeni Hukuku», C. I., Cüz L, 6. Bası, İstanbul, 1959,s 266; Jale Akipek, Türk Medeni Hukuku, C.I, Cüz:I (Medeni Kanunun Başlangıç Hükümleri), Sevinç Matbaası,Ankara,1973, s. 118.

²⁶ Mustafa Dural ve Suat Sarı, Türk Özel Hukuku C.1, Temel Kavramlar ve Medeni Kanun Başlangıç Hükümleri, 13.Bası, Filiz Kitabevi, İstanbul,2018, s. 224; Akipek, Subjektif Hüsününiyetin Mahiyeti, s.62; “*Bilmemenin bir kusurdan ileri geldiği durumlarda iyiniyet iddiası dinlenmeyecektir. Kendisine ispat külfeti düşen kötü niyet iddiacısı iyi niyeti asıl olanın -icabı hale göre kendisinden beklenen özeni sarfetmediğini ispat etmesi durumunda üzerindeki ispat yükünü bertaraf edecektir. Bu durum İyi niyet iddiasının ortadan kaldırılması yani kötü niyetin ispatı sonucunu doğuracaktır.*” Bu hususta bkz. Yavuz Alangoya, “İspat Yükü Bakımından M.K. m.3”, C. 27, S. 1-4, İstanbul Üniversitesi Hukuk Fakültesi Mecmuası, ss 358-361, s.359.

²⁷ Oğuzman/Barlas, s. 218;

SMK m.59/ 2. fıkrasının 2. cümlesinde yer alan düzenlemeye göre, “...korunan tasarımın kendi tasarımından önce kamuya sunulduğunu makul yollarla bilmesi mümkün olmayan bir tasarımcı”²⁸ tarafından bağımsız olarak yapılan tasarımın koruma kapsamındaki tescilsiz tasarımdan habersiz olarak yapılan başka bir tasarımın sahibinin, koruma kapsamındaki tescilsiz tasarımın kendi tasarımından önce kamuya sunulduğunu makul yollarla bilmesi mümkün değilse, bağımsız tasarım yapan bu kişinin tasarımı kopya tasarım olarak nitelendirilmeyecektir.

SMK m.59/2 hükmünde açıkça iyiniyet- kötüniet kavramı kullanılmamıştır. Ancak yukarıda da belirtildiği gibi SMK m.59/2 gerekçesinde²⁹ kötünietten bahsedilmiştir: “Tescilsiz tasarımlar için sağlanan haklar tescilli tasarım hakkına göre daha sınırlı kalmaktadır. Tescilsiz tasarım hakkı tekel hakkı olmayıp, sadece tasarımın kopyalanmasını önleyici bir hak sağlamaktadır. Tescilli tasarımdan farklı olarak, tescilsiz tasarım hakkının kullanılabilmesi için ihlal durumunda kötünietin varlığı şarttır. Tescilsiz tasarım hakkının varlığından haberdar olamayacak kişilere karşı bu hakkın kullanılması da mümkün olmayacaktır. Dolayısıyla tescilsiz tasarım hakkından haberdar olmayan kişinin, bu tasarımdan bağımsız olarak bir tasarım geliştirmesi durumunun kopyalama sayılmayacağı, yani bu kişilere karşı hakkın kullanılmayacağı madde ile düzenlenmiştir.

Madde gerekçesinde tescilli tasarımlar ile tescilsiz tasarımların koruma kapsamına ilişkin bir değerlendirme yapılmış ve tescilli tasarım korumasının bir tekel hakkı sağladığına değinilirken tescilsiz tasarım korumasının tescilli tasarımlar için öngörülen tekel hakkına oranla oldukça kısıtlı bir korumanın kabul edildiği ifade edilmiştir.

Madde metninde yer alan *korunan tasarımın kendi tasarımından önce kamuya sunulduğunu makul yollarla bilmesi mümkün olmayan bir tasarımcı*...ifadesi nedeniyle söz konusu hüküm iyiniyete bir hukuki sonuç bağlamıştır.

Makul teriminin kelime anlamı “akla, mantığa uygun olan” demektir³⁰. Hüküm metninde *makul yollarla bilmesinin mümkün olmaması* ifadesinden, iyiniyetten yararlanacak olan kişinin, göstermesi gereken bir özen ölçütünün varlığı anlaşılmaktadır. İyiniyetli kişi akla ve mantığa uygun hareket etme yükümlülüğü altındadır.

Makul yollarla bilme kavramı, tescilsiz tasarımın kamuya sunulması ile bağlantılı olarak, tasarımın toplumda geniş bir kitle tarafından ne ölçüde tanındığı ile ilgilidir. Bu bağlamda da iyiniyetin koruyucu etkisinden yararlanacak olan kişinin belli ölçülerde özen göstermesi gerekecektir.

²⁸ Bahsi geçen hükmün mehzı 6/2002 Topluluk Tasarım Tüzüğü 19/2-2 de yer alan “...İtiraz edilen kullanım, makul olarak tasarıma aşına olmadığı düşünölebiilecek bir tasarımcının bağımsız bir yaratma çalışmasından kaynaklanıyorsa, korunan tasarımın kopyalanmasından kaynaklanmış sayılmaz. ifadesidir.

²⁹ <https://cdn.tbmm.gov.tr/KKBSPublicFile/D26/Y1/T1/WebOnergeMetni/7986ed70-31bc-4163-b57b-7ba13 cff 33a3.pdf>, 20.03.2025 tarihli erişim.

³⁰ Türk Dil Kurumu: Güncel Türkçe Sözlük, <https://sozluk.gov.tr/>, 19.03.2024 tarihli erişim

C-İYİNİYETİN KORUYUCU ETKİSİNDEN YARARLANACAK OLAN ÜÇÜNCÜ KİŞİLERİN GÖSTERMESİ GEREKEN ÖZEN

1-Genel Olarak

Özen kelimesi bir işin elden geldiğince iyi olması için gösterilen çaba; itina, ihtimam olarak tanımlanmaktadır³¹. Genel olarak özen, bir insanda olması gereken ideal tavır ve davranışlar bütünüdür.

Özen kavramı, belli özellikteki insan davranışlarını esas almaktadır. Zira özen kavramı, belli bir sonuca ulaşmaya yönelik, akıl ve iradenin birlikte kullanılması sonucu ortaya çıkan insan davranışlarıdır³². Özen kavramı, dikkat ve tedbiri de içerisinde barındırmaktadır.

Borçlar Hukuku anlamında ise özen yükümlülüğü, amaçlanan sonucun gerçekleşmesi için hayat tecrübelerine ve işlerin olağan akışına göre gerekli girişim ve davranışlarda bulunmak ve sonucun gerçekleşmesini engelleyecek davranışlardan kaçınmak olarak tanımlanmıştır³³. Gösterilmesi gereken özenin ölçüsü ise subjektif ve objektif olmak üzere ikiye ayrılmaktadır³⁴.

Objektif özen ölçüsüne göre, somut olay bazında gerekli dikkat ve özenin gösterilip gösterilmediği; normal, makul, orta seviyede, tedbirli, objektif bir insanın aynı durumdaki davranışı göz önüne alınarak tespit edilmektedir³⁵. Objektif ölçü, “makul insanı (*reasonable man*)” esas aldığına göre neyin makul olduğu veya olmadığı ise dürüstlük kuralına göre tespit edilmeye çalışılır³⁶.

TMK m.3/2 hükmünde yer alan “*durumun gereklerine göre kendisinden beklenen özeni göstermeyen kimse iyiniyet iddiasında bulunamaz*” düzenlemesi iyiniyetin ispatı ile ilgilidir. İyiniyetin soyut bir kavram olması ve kişinin iç dünyası ile ilgili psikik bir hal olması itibarıyla ispatı çok zordur. Kanun koyucu bu zorluğu fark ederek TMK m.6 hükmünde yer alan “*herkes iddiasını ispatla yükümlüdür*”, genel kuralına bir istisna getirmiştir. İyiniyetin ispatındaki güçlükler aynen aksinin yani kötüiniyetin ispatında da söz konusudur³⁷. Eğer kişi halin

³¹ Türk Dil Kurumu: Güncel Türkçe Sözlük ,<https://sozluk.gov.tr/>, 21.12.2024 tarihli erişim.

³² Mustafa Alper Gümüş. Türk-İsviçre Borçlar Hukukunda Vekilin Özen Borcu,1.Bası, Beta Yayınevi, İstanbul 2001,s. 47; Recep Makas. "Türk Borçlar Kanunu ve İş Kanununa Göre İşçinin Özen Borcu ve Borca Aykırılığın Hukuki Sonuçları", C. XVI. S. 4. 2012,Ankara, Gazi Üniversitesi Hukuk Fakültesi Dergisi, ss.149-180, s. 153-155.

³³ Veysel Başpınar, Vekilin Özen Borcundan Doğan Sorumluluğu,2. Baskı, Yetkin Yayınları, Ankara 2004, s. 124; Fahrettin Aral ve Hasan Ayrancı, Borçlar Hukuku Özel Borç İlişkileri, Yetkin Yayınları, Ankara 2021,s.448; Gümüş, s.45.

³⁴ Bu konuda detaylı bilgi için bkz.Cevdet Yavuz, Faruk Acar, Burak Özen, Türk Borçlar Hukuku Özel Hükümler, 10. Baskı, Beta Yayıncılık, İstanbul,2014, s. 1193 vd; Betül Tiryaki, “Özen Yükümlülükleri ile Sözleşmeden Doğan Koruma Yükümlülüklerinin İspat Yükü Bakımından Karşılaştırılması”,C.12, S.3-4, 2008, Erzincan Üniversitesi Hukuk Fakültesi Dergisi, s. 270.

³⁵ Richard A. Postner, “Economic Analysis of Law”, 9th.Edt, Wolters Kluwer Law & Business, New York 2014, s. 196; Steven Shavell,“Foundations of Economic Analysis of Law”, Harvard University Press, Cambridge 2004, s. 190.

³⁶ Erman Benli, “İhmalin Takdirinde Yeni Bir Ölçü: Kişiselleştirilmiş Özen Ölçüsü”, C. 26, S.1, 2020, Marmara Üniversitesi Hukuk Fakültesi Hukuk Araştırmaları Dergisi, ss. 300-316, s.304.

³⁷ Erten, s. 181

icaplarına göre kendisinden beklenen özeni göstermemiş ise iyiniyet iddiasında bulunamayacaktır. Yani kötüniyet iddiasında bulunan kişi karşı tarafın bildiğini "değil "bilmesi gerektiğini" kanıtlamakla ispat yükünden kurtulabilecektir³⁸.

Bu hükmün sonucu olarak, bir hakkı edinmek isteyen kimse, o hakkın doğumuna engel olan bir durumun varlığı veya sonuçlarını meydana getirmesi için aranan bir unsurun yokluğu konusunda araştırma yapmak, durumun gerektirdiği özeni göstermekle yükümlüdür. Aksi takdirde kendinden beklenen özeni göstermekte kusuru bulunduğu varsayıldığından, iyiniyetli olduğunu ileri süremez. Hukuk dilinde kendisinden beklenen özeni göstermeyen kişi kötü niyetli kabul edilmiştir³⁹.

İyiniyeti, dürüstlük kuralının denetimine sokan nokta "*beklenen özeni gösterme*" şartıdır. Zira iyiniyet açısından beklenen özenin gösterilip gösterilmediğinin tespiti dürüstlük kuralı kapsamında yapılır. Diğer bir ifadeyle söz konusu durumda dürüst, makul bir kişi aynı durumda nasıl davranırdı sorusuna cevap bulunmaya çalışılır. İyiniyette aranan bu koşul nedeniyle sübjektif olarak değerlendirilen iyiniyetin objektif bir konuma taşındığı belirtilebilir⁴⁰. Ancak özel bir yetenek veya incelikli iş görmeyi gerekli kılan özel branşlarda iyiniyetli olup olmama değerlendirmesinde daha yüksek başka bir deyişle nitelikli bir özenin aranacağı doktrinde kabul edilmektedir⁴¹.

Tescilsiz tasarımdan haberi olmayan iyi niyetli kişinin bağımsız olarak yaptığı tasarımın kopya olduğu kabul edilemeyeceğinden, bu kişi söz konusu iyiniyetin koruyucu etkisinden yararlanacaktır. Tescilsiz tasarım sahibi, iyiniyetin koruyucu etkisinden yararlanacak kişinin gereken özeni göstermesi halinde tescilsiz tasarım hakkının varlığını öğrenebileceğini ispat etmekle yükümlüdür. Eğer bu husus ispat edilirse gereken özeni göstermemiş olan kişi iyiniyetli sayılamayacak ve kopyalama eylemi nedeniyle tescilsiz tasarım hakkına tecavüz gerçekleşmiş olacaktır.

Kanaatimizce SMK m.59/2 hükmündeki iyiniyetin koruyucu etkisinden yararlanacak kişinin tacir olup olmasına göre bir ayırım yapılması gerekmektedir. Zira hakkaniyet gereği tacir olmayan kişinin göstereceği özen ile tacirden beklenen özen derecesi farklı değerlendirilmelidir.

³⁸ İ.Yılmaz Aslan, "Medeni Kanunda İyiniyetin Düzenlenme Şekli", C.7, S. 1,1986 Uludağ üniversitesi İİBF Dergisi, ss.189-195, s.192.

³⁹ Edis, Başlangıç Hükümleri, s.268.

⁴⁰ Zahit İmre, Medeni Hukuka Giriş, 3.Bası, Fakülteler Matbaası, İstanbul Üniversitesi Hukuk Fakültesi Yayınları, İstanbul 1980, s.339; Oğuzman / Barlas, s. 243-255; Halil Akkanat, Türk Medeni Hukukunda İyiniyetin Korunması, 1.Bası, Filiz Kitabevi, İstanbul, 2010,ss. 11-38.

⁴¹ Gökhan Antalya ve Murat Topuz, Medeni Hukuk Giriş Temel Kavramlar Başlangıç Hükümleri, 2.Tıpkı Basım, İstanbul 2015, s.334; Mustafa Alper Gümüş, "6102 Sayılı Türk Ticaret Kanunu (TTK) M.18/2'de Yer Alan "Basiretli İş Adamı (Tacir) Davranışı" Ölçütünün İyiniyetin (TMK m.3) Varlığının Belirlenmesindeki İşlevi", C. 22, S.3, Cevdet Yavuz'a Armağan, 2016, ss.1221 - 1240, s.1230.

2-Üçüncü Kişinin Tacir Olması Durumunda Gösterilmesi Gereken Özen

TTK m.18(2) hükmü her tacirin, ticaretine ait bütün faaliyetlerinde basiretli bir iş adamı gibi hareket etmesi gerektiğini hükme bağlamıştır. Doktrinde basiretli iş adamı gibi davranma yükümlülüğünde, objektif ya da objektifleştirilmiş nitelikte bir özen derecesi esas alındığı görülmektedir⁴². Başka bir deyişle basiretli tacir ölçütü, bir tacirin ticari faaliyet alanına özgü ortalama makul bir davranışı ifade eder.

Makul davranış, tacirin işletmesiyle ilgili faaliyetlerinde, kendi yetenek ve imkanlarına göre ondan beklenebilecek özeni değil, aynı ticaret dalında faaliyette bulunan tedbirli ve öngörülü bir tacirden beklenen özeni göstermesi gerekliliğini vurgulamaktadır⁴³.

ABD Hukukunda Makul olmak (reasonable), akılcı davranmayı ifade etmekte, bir davranış da adil ve hakkaniyetli olması halinde makul olarak değerlendirilmektedir. Kişilerin dürüst, ölçülü, akıllı, duyarlı ve hoşgörülü olması zorunluluğunu ortaya koyması hasebiyle kavram bir değerlendirme ölçüsü olarak kullanılmaktadır. Makul kişi (Reasonable man) ise makuliyetin (reasonable) bireyselleştirilerek toplumun kendisinden beklediği seviyede dikkate, akla, bilgiye ve sağduyuya sahip kişi olarak kendisinin ve başkalarının haklarını gözetebilecek varsayımsal kişi anlamına gelmektedir⁴⁴.

TTK. m. 18/2' de belirtilen “*Basiretli bir işadamı gibi hareket etme*” yükümlülüğünde tacir, tacir olmayanlara kıyasla vasatın üstünde bir özen göstermek zorundadır. Diğer bir deyimle, tacir olmayanlardan hakları kazanırken vasat-ortalama bir şahsın göstermesi gereken özen yükümlülüğü beklenirken, tacirden kendisiyle aynı konuda ticarî faaliyette bulunan, tedbirli ve iş bilen bir tacirin benzer durumlarda göstereceği özen objektif ölçü olarak nazara alınacaktır. Yani, basiretli işadamı kavramı iyiniyeti de içine alan, hatta iyiniyetten daha öte tedbirli bir hareketi, vasat bir şahıstan daha fazla özen

⁴² Oğuz İmregün, Kara Ticaret Hukuku Dersleri, Genel Hükümler-Ortaklıklar-Kıymetli Evrak, 13.Bası, Filiz Kitabevi, İstanbul 2005. s.38; Yaşar Karayalçın, Ticaret Hukuku, I.Giriş-Ticari İşletme, 3.Bası, Güzel İstanbul Matbaası, Ankara 1968,s.218; Reha Poroy ve Hamdi Yasaman, Ticari İşletme Hukuku, 14.Bası, Vedat Kitapçılık, İstanbul 2012, s.152; Hüseyin Ülgen/ Mehmet Helvacı/Abuzer Kendigelen/ Arslan Kaya/Fusun Nomer Ertan, Ticari İşletme Hukuku, 5.Bası, Oniki Levha Yayıncılık, İstanbul 2015.s.285; İsmail Doğanay, Türk Ticaret Kanunu Şerhi, C. I, 2.Bası, Olgaç Matbaası, Ankara 1981, s. 131; *Basiretli iş adamı* ölçütü, “*mesleğe özgü ortalama kişinin ortalama davranışı*” ölçütü ile özdeş olsa bile bir tacirin faaliyeti özel bir yeteneği veya dikkati gerekli kılıyorsa, bu durumda söz konusu tacirden kusur bakış açısıyla istenecek özenin daha yüksek olacağı hususunda bkz. Gümüş, s.1230.

⁴³ Sabih Arkan, Ticari İşletme Hukuku, Gözden Geçirilmiş ve Güncellenmiş 22. Bası, BTHAE Yayınları, Ankara, 2016, s.142.

⁴⁴ Etem Kara, “Ticaret Kanunlarının Varsayımsal İnsanı: Amerikan Ticaret Kanununda Reasonable Man İle Türk Ticaret Kanununda Basiretli Tacir”, C. 19, Özel Sayı-2017, D.E.Ü. Hukuk Fakültesi Dergisi, Prof. Dr. Şeref ERTAŞ’a Armağan, ss 2127-2163, s.2147; Willi Joachim “The ‘Reasonable Man’ in United States and German Commercial Law”, Comparative Law Yearbook of International Business, Vol 15, 1992, s. 346.

gösterme gereğini, ticarî hayatın gereklerini iyi bilmeyi ve gelecekteki şartları tahmin etmeyi de ifade etmektedir⁴⁵.

Kanaatimizce SMK m.59/2 ile TTK m.18/2 hükmünün birlikte değerlendirilmesi sonucunda tacirlerin göstereceği özen yükümlülüğünün seviyesinin biraz daha yüksek tutulması gerektiği düşünülmektedir

TTK m.18/2 hükmü çerçevesinde SMK m.59/2 hükmünde ifade edilen “makul yollarla bilme” ifadesi, somut olayın özelliklerine göre, ilgili tasarımcı tacirden beklenebilecek olağan araştırma yöntemlerini ve bilgi edinme süreçlerini ifade eder. Bu hüküm tacirler bakımından ilgili olunan sektör ve tasarımların bilinçli olarak araştırılması ve sorgulanmasında belirli bir standart oluşturma amacını taşımaktadır. Başka bir deyişle tacirin göstermesi gereken özen, aktif bir çaba göstermeyi gerektirmektedir.

Tacirlerin kendi faaliyet alanları ile ilgili güncel sektörel gelişmeleri takip edebilmek için çeşitli tanıtım katalogları, sosyal medya ağları, elektronik ticaret platformları, çeşitli internet siteleri, her çeşit görsel ve yazılı medya kaynaklarından faydalanmaları, ayrıca gerek yurt içi gerek yurt dışında çeşitli fuarlara ve sergilere katılmaları ticaretin bir gereğidir. Aynı zamanda ticaretin ana kaidelerinden biri de rekabet ortamında rakiplerin davranışlarını ve politikalarını izlemektir.

İyiniyetin koruyucu etkisinden yararlanmak isteyen kişi tacir ise faaliyet gösterdiği sektördeki ürün- tasarımları ve bu sektörlerdeki güncel gelişmeleri makul yollarla bilmesi veya bilebilecek durumda olması bir gereklilik arz etmektedir. Geliştirdiği tescilsiz tasarımı ticari hayatında kullanmadan evvel, ya da mesela bir fuarda kamuya arz edip tanıtmadan evvel, o tasarımın rakiplerce daha önceden kamuya arz edilerek kullanılıp kullanılmadığını araştırması gerekmektedir. Bütün bunların ışığı altında tasarımcı tacirin, sektörü ile ilgili yurt içi ve yurt dışı fuar ve sergilere katılması, sektörü ile ilgili katalog ve yayınları hatta bu bağlamda Avrupa Tasarım Ofisi (EUIPO) veya Türk Patent ve Marka Kurumu'nun veri tabanlarını ve sektördeki temel kaynakları, sosyal medya ağları ve elektronik ticaret platformlarını takip etmesi beklenir.

Yargıtay Hukuk Genel Kurulu bir kararında⁴⁶ “*Davalının basiretli bir tacir olmasının beklenmesi nedeniyle de, kendisinin de içinde bulunduğu ilgili piyasada daha önce kamuya sunulmuş olan ürünler hakkında yeterli derecede bilgiye sahip olduğunun kabulü gereklidir.*” şeklinde belirtmiştir

Tescilsiz tasarım sadece yerel düzeyde küçük bir gruba tanıtılmışsa, ancak ulusal veya uluslararası bir bilinirliği yoksa, üçüncü kişi tacir bu tasarımdan habersiz olabilir. Tescilsiz tasarım sadece kapalı gruplarda (özel müşteri

⁴⁵ Haluk Tandoğan, Türk Mesuliyet Hukuku, Akit Dışı ve Akdi Mesuliyet, 1961 yılı 1.Basıdan Tıpkı Bası, Filiz Kitabevi, İstanbul 2010, s. 419; Oğuz Kürşat Ünal, “Tacirin Basiretli İş Adamı Gibi Hareket Mükellefiyeti”, Y.9.S. 181, Maliye Postası,15.03.1988, ss.54-59. s. 55; Nitekim Yargıtay’a göre de *Basiretli bir iş adamı gibi davranma yükümü aslında objektif bir özen ölçüsü getirmekte ve tacirin ticari işletmesiyle ilgili faaliyetlerinde kendi yetenek ve imkanlarına göre ondan beklenebilecek özeni değil, aynı ticaret dalında faaliyet gösteren tedbirli öngörülü bir tacirden beklenen özenin gösterilmesinin gerekli olduğu kabul edilmiştir.* Bkz. Yargıtay HGK, ,E: 2003/13- 332 E, K: 2003/340, T: 7.5.2003(www.karararama.yargitay.gov.tr).

⁴⁶ Yargıtay HGK, E:2013/11-209, K:2013/339, T: 27.03.2013 (<https://karararama.yargitay.gov.tr>)

kataloglarında) yayımlandıysa, kamusal alanda erişimi zor olduğu için üçüncü kişi tacirin bunu bilmesi beklenemez.

ABAD, bir kararında, “*Tasarımların, 5 ila 10 yaş arasındaki çocuklara yönelik ve diğer malların içinde ücretsiz hediye olarak ücretsiz dağıtılan küçük oyuncaklar olduğunun akılda tutulması gerektiğini, genel olarak, bu tür malların dikkatli bir şekilde incelenmesinin bile belirli bir inceleme ve ayrıntı düzeyinin ötesine geçmeyeceğini* ifade ederek tasarımın kamuya sunulmasının, ilgili sektör profesyonellerinin kolayca ulaşabileceği şekilde olması gerektiğini belirtmiştir. Karardan çıkarılan sonuç olarak, yalnızca küçük bir kitleye duyurulan bir tasarımın, *makul yollarla bilinebilecek* derecede sayılmadığı ifade edilebilir⁴⁷.

SMK m. 73/ 1 hükmüne göre, “*Aralarındaki özel sözleşmeden veya işin mahiyetinden aksi anlaşılmadıkça çalışanların⁴⁸ bir işletmede yükümlü olduğu faaliyeti gereği gerçekleştirdikleri ya da büyük ölçüde işletmenin deneyim ve çalışmalarına dayanarak iş ilişkisi sırasında yaptıkları tasarımların hak sahibi, işverenleridir.*” Ayrıca stajyerler ve pratik yapan öğrencilerin iş ilişkisi çerçevesinde çalışmaları ile ortaya koydukları tasarımlarda da hak sahibi kural olarak işverenleridir.⁴⁹ Çalışanların, stajyerlerin, pratik yapan öğrencilerin meydana getirdiği tasarımlar bakımından işverenin hak sahibi sayıldığı durumlarda şayet işverenin tacir sıfatı bulunmakta ise meydana getirilen tasarım işveren-tacirin talimatları doğrultusunda bir işletme organizasyonu kapsamında ortaya çıkacağı için çalışanların meydana getirdiği tasarımlar bakımından da işveren-tacirin basiretli bir tacir gibi davranma yükümlülüğünün bulunduğu muhakkaktır. Zira iş sözleşmesinde işverenin yönetim hakkının karşılığını işçinin talimatlara uyma borcu oluşturmaktadır.⁵⁰

3-Üçüncü Kişinin Tacir Olmaması Durumunda Gösterilmesi Gereken Özen

Tasarım hak sahipliği bakımından tacir dışı üçüncü kişiler, çalışanlar, stajyerler, öğrenciler, öğretim elemanları, bir işverene bağımlı çalışma ilişkisi dışında kalan ve tacir olmayan esnaf, avukat, doktor, eczacı, mimar vb. serbest meslek mensupları ile hiçbir işte çalışmayanlardan ibarettir. Bunlardan çalışan, stajyer ve öğrencilerin çalışma ilişkisi içerisinde meydana getirdikleri tasarımlar bakımından hak sahibi kural olarak işveren-tacir olduğu için, burada da basiretli bir tacir gibi davranma yükümlülüğü söz konusudur.⁵¹ Öğretim elemanlarının ise

⁴⁷ <https://curia.europa.eu/juris/liste.jsf?language=en&num=C-281/10>. 20.03.2025 tarihli erişim

⁴⁸ SMK m.2/d hükmünde çalışan tanımına yer verilmiştir. Hükme göre çalışan, özel hukuk sözleşmesi veya benzeri bir hukuki ilişki gereğince, başkasının hizmetinde olan ve bu hizmet ilişkisini işverenin gösterdiği belli bir işle ilgili olarak kişisel bir bağımlılık içinde ona karşı yerine getirmekle yükümlü olan kişiler ile kamu görevlilerinden ibarettir.

⁴⁹ SMK m. 73/ 3 hükmünde ise *çalışanların tasarımlarına ilişkin hükümlerin öğrencilerin ve ücretsiz olarak belirli bir süreye bağlı olmaksızın hizmet gören stajyerlerin, 2547 sayılı Yükseköğretim Kanununun 3 üncü maddesinin birinci fıkrasının (I) bendinde belirtilen öğretim elemanlarının bilimsel çalışmalar veya araştırmalar sonucunda gerçekleştirdiği tasarımlarında da uygulama alanı bulacağı* belirtilmiştir.

⁵⁰ Bu konuda ayrıntılı bilgi için bkz. Sarper Süzek, İş Hukuku, 21. Baskı, Beta Yayıncılık, İstanbul, 2021, s.359.

⁵¹ Bkz. “Üçüncü kişinin tacir olması durumunda göstermesi gereken özen “ başlığı altındaki açıklamalarımız

bilimsel çalışmalar sonucunda geliştirdikleri tasarımlar bakımından ise hak sahibi kural olarak yükseköğretim kurumlarıdır⁵². Bu kurumlar devlet üniversiteleri olabileceği gibi vakıf üniversiteleri de olabilmektedir. Yükseköğretim kurumlarının basiretli bir tacir gibi davranma yükümlülüğü bulunmamaktadır⁵³. SMK m.73/4 hükmüne göre ise hizmet ilişkisi dışında kalan iş görme sözleşmeleri çerçevesinde yapılan tasarımlarda hak sahibi, taraflar arasında akdedilen sözleşme hükümleri çerçevesinde belirlenmektedir.

Tacir olmayan üçüncü kişiler, esnaflar dışında genellikle ticaret hayatında üretici ve satıcı olarak yer almadıkları için, korunan tasarımdan bağımsız olarak ortaya koyduklarını iddia ettikleri tasarıma ve sektöre ilişkin güncel gelişmeleri günü gününe takip etmemeleri, sektöre ilişkin fuar ve sergilere sürekli bir şekilde katılmamaları, sektöre ilişkin yayın ve katalogları incelememeleri olağan bir durumdur. Zira bu kişilerin basiretli bir tacir gibi davranma yükümlülüklerinin bulunmadığı da gözetildiğinde, bu kişileri sektöre ait gelişmeleri ve fuarları vs. takip etme gibi aktif bir çaba göstermek şeklinde yükümlü tutmak hukuken mümkün değildir.

İyiniyetin koruyucu etkisinden yararlanmak isteyen tacir olmayan üçüncü kişilerin gösterecekleri özen yükümlülüğü tacirlere oranla daha hafif dereceli olmalıdır. Tecavüz iddiası karşısında tacir olmayan üçüncü kişilerin SMK'ya göre korunan bir tescilsiz tasarımın, kendi tasarımlarından önce kamuya sunulduğunu makul yollarla bilebilmeleri için gereken özen ölçüsü bakımından SMK m.59/2 hükmü ile TMK m.3/2 hükmünün de birlikte ele gözetilmesi gerekmektedir.

Kanaatimizce SMK m.59/2 hükmüne göre kamuya sunulan tescilsiz bir tasarımı “makul yollarla bilme” kavramı ile TMK m.3/3 hükmünde yer alan “durumun gereklerine göre kendisinden beklenen özeni gösterme” kavramı birbirini paralellik arz etmektedir.

TMK m.3/2 hükmünde öngörülen durumun gereği olan bilme yükümlülüğünde aranan objektif ölçü, orta zekalı normal ve makul bir kişinin benzer olaylarda ortaya koyacağı davranıştır⁵⁴. Bu itibarla kanaatimizce tacir olmayan üçüncü kişilerin göstermesi gereken özen bakımından da bu objektif ölçünün aranması isabetli olacaktır.

SMK m.59/2 hükmüne göre korunan tescilsiz tasarım hakkı sahibi, tacir olmayan üçüncü kişilerin ileri sürebileceği iyiniyet karinesini çürütebilir. Bu bağlamda tescilsiz tasarım hakkı sahibinin ispat külfeti, tescilsiz tasarımdan haberdar olmadığını ve bu bağlamda iyiniyetli olduğunu ileri süren tacir dışındaki üçüncü kişilerin göstermesi gereken özeni göstermediği ve iyiniyetli olmadığına yönelik olacaktır.

Bu duruma tescilsiz tasarım hakkı sahibi tarafından tescilsiz tasarımın kendisinin veya tescilsiz tasarımlara ait tanıtım kataloglarının iyiniyetli olduğunu

⁵² SMK m.73/3'e göre çalışanların tasarımlarına ilişkin hükümler 2547 sayılı Yükseköğretim Kanununun 3 üncü maddesinin birinci fıkrasının (1) bendinde belirtilen öğretim elemanlarının bilimsel çalışmalar veya araştırmalar sonucunda gerçekleştirdiği tasarımlarında da uygulama alanı bulacağı belirtilmiştir..

⁵³ Bkz. 2547 Sayılı Yükseköğretim Kanunu, <https://www.mevzuat.gov.tr/MevzuatMetin/1.5.2547.pdf>, 18.03.2025 tarihli erişim; Vakıf Yükseköğretim Kurumları Yönetmeliği için bkz. <https://www.mevzuat.gov.tr/mevzuat?No=9768&MevzuatTur=7&MevzuatTertip=5>, 18.03.2025 tarihli erişim.

⁵⁴ Edis, Başlangıç Hükümleri, s.269; Oğuzman/Barlas, s.256.

ifade eden tacir olmayan üçüncü kişilere gönderildiğinin ispatlanması ya da tescilsiz tasarımların iyiniyetli olduğunu ifade eden üçüncü kişilere satışının yapıldığının ispatlanması gibi örnekler verilebilir. Ayrıca koruma altındaki tescilsiz tasarımların kamuya arz edildiği bir sergi-fuar-panayır-lansman toplantısı ya da bir defile gibi organizasyonda iyiniyetin koruyucu etkisinden yararlanmak isteyen tacir olmayan üçüncü kişinin gerek kamera ve fotoğraflar yoluyla gerekse de katılımcı olarak orada bulunduğunun yazılı belge yoluyla kanıtlanması gibi durumlarda da tescilsiz tasarım hakkı sahibi, iyiniyet karinesinden yararlanabilecek olan bu kişilerin tescilsiz tasarımdan bu şekilde haberdar olduğunu ispat ettiğinde iyiniyet karinesi bertaraf edilmiş olacaktır.

SONUÇ:

Tasarım hukuku çerçevesinde, üçüncü kişilerin tescilsiz tasarımların kamuya sunulduğundan makul yollarla haberdar olabilme hususunda gösterecekleri özen, tecavüz iddialarının geçerliliğini etkileyen önemli bir faktördür. Özen, genel anlamda bir kişinin, belirli bir davranışı sergilemeden önce dikkat etmesi gereken titizlik ve duyarlılık seviyesini tanımlar. Bu tanım, tasarım hukukuna uygulandığında, tasarımın hakkının ihlal edilmesi durumunda üçüncü kişiler üzerindeki sorumlulukları belirlemede önem kazanmaktadır.

SMK m.59/2 hükmünde yer alan “korunan tasarımın kendi tasarımından önce kamuya sunulduğunu makul yollarla bilmesinin mümkün olmaması” kavramı tescilsiz tasarımın kopyalanmasının önlenmesi adına koruma hususunda kritik bir rol üstlenmektedir.

SMK 59. maddesinin 2. fıkrasının 2. cümlesinde yer alan düzenlemeye göre, “korunan tasarımın kendi tasarımından önce kamuya sunulduğunu makul yollarla bilmesi mümkün olmayan bir tasarımcı tarafından bağımsız olarak yapılan tasarımın koruma kapsamındaki tasarımdan kopyalanmış olduğu kabul edilmez.

SMK m.59/2 hükmü ile tescilsiz tasarım hakkının korunmasında tecavüz iddiası karşısında iyiniyetli üçüncü kişiler bakımından bir iyiniyet karinesi öngörülmüştür. Üçüncü kişinin buradaki iyiniyeti, kendi tasarımını korunan tescilsiz tasarımdan habersiz olarak kendi oluşturduğu başka bir deyişle davacının tasarımını kopyalamadığına yöneliktir. Başka bir deyişle koruma kapsamındaki tescilsiz tasarımdan habersiz olarak yapılan başka bir tasarımın sahibinin, koruma kapsamındaki tescilsiz tasarımın kendi tasarımından önce kamuya sunulduğunu makul yollarla bilmesi mümkün değilse, bağımsız tasarım yapan bu kişinin tasarımı kopya tasarım olarak nitelendirilmeyecektir.

SMK m.59/2 hükmündeki iyiniyetin koruyucu etkisinden yararlanan kişinin tacir olup olmamasına göre bir ayırım yapılması gerekmektedir. Zira tacir olmayan kişinin göstereceği özen ile tacirden beklenen özen derecesi farklılaşmaktadır.

SMK m.59/ 2 hükmünde yer alan bu kavram dolayısıyla tacir olmayan üçüncü kişilerin göstermesi gereken özen yükümlülüğü, TMK m.3 hükmü ile düzenlenen genel iyiniyet kuralının izdüşümüdür. SMK m.59/2 hükmü, tacirin göstermesi gereken özen yükümlülüğünün ise TTK m.18/2’de yer alan basiretli bir tacir gibi davranma yükümlülüğü ile birlikte değerlendirilmesini gerektirir.

Tacirlerin kendi faaliyet alanları ile ilgili tanıtım katalogları, sosyal medya ağları, elektronik ticaret platformları, çeşitli internet siteleri, her çeşit görsel ve yazılı medyadan faydalanmaları ayrıca gerek yurt içi gerek yurt dışında çeşitli

fuarlara ve sergilere katılmaları ticaretin bir gereğidir. Bu gibi yollarla tacirler kendi sektörlerindeki güncel gelişmeleri takip edecek ve gelişmeler doğrultusunda faaliyetlerini daha sağlıklı bir zeminde yürütme imkanına sahip olacaklardır. Aynı zamanda ticaretin ana kaidelerinden biri de rekabet ortamında rakiplerin davranışlarını ve politikalarını izlemektir.

Bu bağlamda iyiniyetin koruyucu etkisinden yararlanmak isteyen tacirin faaliyet gösterdiği sektördeki ürün- tasarımları ve bu sektörlerdeki güncel gelişmeleri makul yollarla bilmesi veya bilebilecek durumda olması bir gereklilik arz etmektedir. Bu bağlamda tacirlerin göstereceği özen yükümlülüğünün seviyesi biraz daha yüksek tutulmalıdır. Bu konuda tacirden beklenti, sektöre ve tasarıma ait gelişmeleri, fuarları, yayınları, katalogları vs.düzenli olarak takip etmek şeklinde aktif bir çaba göstermektir.

Tacirlerin göstermesi gereken özen borcu ile Türk Medeni Kanununda belirtilen özen borcu arasında fark bulunmaktadır. Bir tecavüz iddiası karşısında tacir olmayan üçüncü kişilerin SMK'ya göre korunan bir tescilsiz tasarımın, kendi tasarımlarından önce kamuya sunulduğunu makul yollarla bilebilmeleri için gereken özen ölçüsü bakımından SMK m.59/2 hükmünün yanısıra TMK m.3/2 hükmünün de ele alınması gerekmektedir. Kanaatimizce SMK m.59/2 hükmüne göre kamuya sunulan tescilsiz bir tasarımı “makul yollarla bilme” kavramı ile TMK m.3/3 hükmünde yer alan “durumun gereklerine göre kendisinden beklenen özeni gösterme” kavramı birbirine paraleldir.

İyiniyetin koruyucu etkisinden yararlanmak isteyen üçüncü kişiler tacir değilse gösterecekleri özen yükümlülüğü tacirlere oranla daha hafif dereceli olmalıdır. Zira bu kişiler için basiretli bir işadamı gibi davranma yükümlülüğü de bulunmamaktadır. Tacir olmayan üçüncü kişileri sektöre ait gelişmeleri fuarları, katalog ve yayınları takip etme gibi aktif bir çaba göstermek şeklinde yükümlü tutmak yasal olmadığı gibi hakkaniyete de uygun değildir.

KAYNAKÇA

- Akıntürk T, Medeni Hukuk, 11. Bası, Beta Yayıncılık, İstanbul, 2005.
- Akipek J, Türk Medeni Hukuku, C.1, Cüz:1 (Medeni Kanunun Başlangıç Hükümleri), Sevinç Matbaası, Ankara,1973.
- Akipek J, “Sübjektif Hüsnüniyetin Mahiyeti ve Hükümleri”, C. 14, S. 1, AÜHFD, Ankara, 1957.
- Akipek J./Akıntürk T/Karaman D A, Türk Medeni Hukuku Kişiler Hukuku, 13. Baskı, C.1, Beta Yayınevi, İstanbul, 2016.
- Akkanat H, Türk Medeni Hukukunda İyiniyetin Korunması, 1.Bası, Filiz Kitabevi, İstanbul, 2010.
- Alangoya Y, “İspat Yüğü Bakımından M.K. m.3”, C. 27, S. 1-4, İstanbul Üniversitesi Hukuk Fakültesi Mecmuası, ss 358-361.
- Alangoya Y / Yıldırım K/Deren-Yıldırım N, Medeni Usul Hukuku Esasları,5.Bası, Beta Yayıncılık, İstanbul,2009.
- Antalya G / Topuz M, Medeni Hukuk I Giriş Temel Kavramlar Başlangıç Hükümleri, 3. Baskı, Legal Yayıncılık, Ankara,2019.
- Aral F/Ayrancı H, Borçlar Hukuku Özel Borç İlişkileri, Yetkin Yayınları, Ankara 2021.
- Arkan S, Ticari İşletme Hukuku, Gözden Geçirilmiş ve Güncellenmiş 22. Bası, BTHAE Yayınları, Ankara, 2016.
- Aslan İ. Y, “Medeni Kanunda İyiniyetin Düzenlenme Şekli” , C.7, S. 1, Bursa,1986 Uludağ üniversitesi İİBF Dergisi, ss.189-195.
- Ataay A, Medeni Hukukun Genel Teorisi, 1.Bası, Fakülteler Matbaası, İstanbul, 1971.
- Ayan M, Medeni Hukuka Giriş, 2.Bası, Mimoza Yayınevi, Konya 2009.
- Başpınar V, Vekilin Özen Borcundan Doğan Sorumluluğu,2. Baskı, Yetkin Yayınları, Ankara 2004.
- Benli E, ” İhmalin Takdirinde Yeni Bir Ölçü: Kişiselleştirilmiş Özen Ölçüsü”, C. 26, S.1, 2020, Marmara Üniversitesi Hukuk Fakültesi Hukuk Araştırmaları Dergisi, ss. 300-316.
- Bently L/Sherman B, Intellectual Property Law, 4th Edition, Oxford, 2014
- Bozgeyik H/ Er S, “Tasarımlar İçin Kümülatif Koruma”, S.5, 1, 2019, Ticaret ve Fikri Mülkiyet Hukuku Dergisi, ss.19-38.
- Can O, “Tasarım Hukukunda Hükümsüzlük”, C.8, S.2, 2008, FMR, Ankara, ss. 77-94.
- Cavit E C, Tasarım Hakkına Tecavüz ve Hukuki Sonuçları, Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi, İstanbul,2021
- Şehirli Çelik F H, “Sınai Mülkiyet Kanunu’nun Tasarım Hukukuna Getirdiği Temel Yenilikler,” 6769 sayılı Sınai Mülkiyet Kanunu Sempozyumu (9-10 Mart 2017), Ankara, 2017.
- Doğanay İ, Türk Ticaret Kanunu Şerhi, C. I, 2.Bası, Olgaç Matbaası, Ankara 1981.

Dural M/ Sarı S, Türk Özel Hukuku C.1, Temel Kavramlar ve Medeni Kanun Başlangıç Hükümleri, 13.Bası, Filiz Kitabevi, İstanbul,2018.

Edis S, "Türk Medeni Hukukunda İyiniyet", AÜHF Yayınları, Ankara,1972, H. C. Oğuzoğlu'na Armağan, ss.135-166.

Edis S, Medeni Hukuka Giriş ve Başlangıç Hükümleri, 4.Bası, Ankara Üniversitesi Hukuk Fakültesi Döner Sermaye İşletmesi Yayınları No. 10, Ankara,1989.

Erel Ş, Türk Fikir ve Sanat Hukuku, 3. Bası, Yetkin Yayınları, Ankara,2009

Erten A, "İyiniyetin Korunmadığı Hukuki Durumlar", AÜHF Yayınları, Ankara, 1972, H.C. Oğuzoğlu'na Armağan, ss.179-212

Fidan İ, Tescilsiz Tasarımların Korunması, Yayınlanmamış Doktora Tezi, Ankara, 2011

Gümüş M A, "6102 Sayılı Türk Ticaret Kanunu (TTK) M.18/2'de Yer Alan "Basiretli İş Adamı (Tacir) Davranışı" Ölçütünün İyiniyetin (Tmk M.3) Varlığının Belirlenmesindeki İşlevi", C. 22 S.3, Cevdet Yavuz'a Armağan , ss.1221 – 1240.

İmre Z, Medeni Hukuka Giriş, 3.Bası, Fakülteler Matbaası, İstanbul Üniversitesi Hukuk Fakültesi Yayınları, İstanbul 1980.

İmregün O, Kara Ticaret Hukuku Dersleri, Genel Hükümler-Ortaklıklar-Kıymetli Evrak, 13.Bası, Filiz Kitabevi, İstanbul 2005.

Joachim W, "The 'Reasonable Man' in United States and German Commercial Law", Comparative Law Yearbook of International Business, 1992

Kara E, "Ticaret Kanunlarının Varsayımsal İnsanı: Amerikan Ticaret Kanununda Reasonable Man İle Türk Ticaret Kanununda Basiretli Tacir", C. 19, Özel Sayı-2017, D.E.Ü. Hukuk Fakültesi Dergisi, Prof. Dr. Şeref ERTAŞ'a Armağan, ss 2127-2163.

Karayalçın Y, Ticaret Hukuku, I.Giriş-Ticari İşletme, 3.Bası, Güzel İstanbul Matbaası, Ankara 1968.

Köprülü B, Medeni Hukuk, Genel Prensipler- Kişinin Hukuku, 1.Bası, Fakülteler Matbaası İstanbul,1979.

Kuntoğlu Ö F, "Tasarım Hukukunda Önceki Kullanımdan Doğan Hak", S. 60,2024, Türkiye Adalet Akademisi Dergisi, ss.511-536.

Makas R, "Türk Borçlar Kanunu ve İş Kanununa Göre İşçinin Özen Borcu ve Borca Aykırılığın Hukuki Sonuçları", C. XVI. S. 4. 2012,Ankara, Gazi Üniversitesi Hukuk Fakültesi Dergisi, ss.149-180.

Merhacı S Ö, Avrupa Birliği Düzenlemeleri ve Sınai Mülkiyet Kanunu'nda Tasarımların Hükümsüzlüğü,1.Bası, Seçkin Yayıncılık, Ankara,2023.

Oğuzman K/ Barlas N, Medeni Hukuk, 24.Bası, Vedat Kitapçılık, İstanbul,2018.

Özşahin Ö, Sınai Mülkiyet Kanunu El Kitabı, 10.Bası, Seçkin Yayıncılık Ankara, 2017

Öztan B, Medeni Hukukun Temel Kavramları, 27. Bası, Turhan Kitabevi, Ankara, 2008

Pekcanitez H/Atalay O/ Özokes M, Medeni Usul Hukuku,14. bası, Yetkin Yayınları, Ankara, 2013.

Poroy R / Yasaman H, Ticarî İşletme Hukuku, 14.Bası, Vedat Kitapçılık, İstanbul 2012

Postner R A, “Economic Analysis of Law”, 9th.Edt, Wolters Kluwer Law & Business, New York 2014.

Sarper S, İş Hukuku, 21. Baskı, Beta Yayıncılık, İstanbul,2021.

Semiz Ö / Kılıç M, “Tasarımlara Yeni Bir Çerçeve: 6769 Sayılı Sınai Mülkiyet Kanunu Üçüncü Kitap”. S.12,128,2017,Terazi Hukuk Dergisi, ss. 63-74.

Sert M, Sınai Mülkiyet Kanunu'na göre tescilsiz tasarımların korunması, Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi, Gaziantep,2019.

Shavell S, “Foundations of Economic Analysis of Law”, Harvard University Press, Cambridge 2004.

Suluk C/ Erzurumluoğlu E Ö, “Türkiye’de Tescil Sistemine Yönelik Bir Değerlendirme”,2012, Erzurumluoğlu Armağanı, ss. 719-737.

Suluk C/ Dumlupınar B Z, Fikri Mülkiyet Hukuku Mevzuatı, 1. Baskı, Seçkin Yayıncılık, Ankara, 2018.

Tandoğan H, Türk Mesuliyet Hukuku, Akit Dışı ve Akdi Mesuliyet, 1961 yılı 1.Basıdan Tıpkı Bası, Filiz Kitabevi, İstanbul 2010

Tekinalp Ü, “Sınai Mülkiyet Kanunu’nun Öne Çıkan Yenilikleri”, Ankara, Söğkesen Matbaacılık, 6769 Sayılı Sınai Mülkiyet Kanunu Sempozyumu, der. Feyzan Hayal Şehirali Çelik, ss.5-84.

Tekinay S S, Medeni Hukuka Giriş Dersleri, 1.Bası, Fakülteler Matbaası, İstanbul,1970.

Tiryaki B, “Özen Yükümlülükleri ile Sözleşmeden Doğan Koruma Yükümlülüklerinin İspat Yükü Bakımından Karşılaştırılması” Erzincan Üniversitesi Hukuk Fakültesi Dergisi, Cilt 12, Sayı 3-4, 2008.

Tüzgen A H, Tescilsiz Tasarımların Hukuken Korunması, 1.Bası, Oniki Levha Yayıncılık, İstanbul,2023.

Umar B, Hususi Hukukta İspat Yükü, 1.Bası, Kazancı Yayınları, İstanbul, 1968.

Ülgen H/ Helvacı M/ Kendigelen A/ Kaya A/Nomer E F, Ticari İşletme Hukuku, 5.Bası, Oniki Levha Yayıncılık, İstanbul 2015.

Ünal O K, “Tacirin Basiretli İş Adamı Gibi Hareket Mükellefiyeti ”, Y.9,S. 181, Maliye Postası,15.03.1988, ss.54-59.

Velidedeoğlu H V, Türk Medeni Hukuku», C. 1., Cüz L, 6. Bası, İstanbul, 1959.

Yavuz C/Acar F/ Özen B, Türk Borçlar Hukuku Özel Hükümler, 10. Baskı, Beta Yayıncılık, İstanbul,2014.

Yurduseven Ş, “6769 Sayılı Sınai Mülkiyet Kanunu İle Türk Tasarım Hukukunda Yeni Dönem” Y.8, S.31, TAAD, ss.669-689.

Zevkililer A/Acarbey M B/Gökyayla K E, Medeni Hukuk, 6. Bası, Seçkin Yayınevi, Ankara 1999.